

کیفیت زندگی در محله‌های شهری ایران

مؤلف: پژمان معینی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کیفیت زندگی در محله‌های شهری ایران

تالیف:

پژمان معینی

انتشارات موجک

سرشناسه: معینی، پژمان، ۱۳۵۹-

عنوان و نام پدیدآور: کیفیت زندگی در محله‌های شهری ایران / تالیف پژمان معینی.

مشخصات نشر: تهران: انتشارات موجک، ۱۳۹۹.

مشخصات ظاهری: ۱۵۴ ص.: مصور، جدول، نمودار.

شابک: ۶-۲۶۲-۹۹۴-۶۰۰-۹۷۸، ۵۷۰۰۰۰ ریال

وضعیت فهرست نویسی: فیپا

یادداشت: کتابنامه: ص. ۱۴۹-۱۵۴.

موضوع: محله‌ها -- ایران -- جنبه‌های اجتماعی -- نمونه پژوهی

موضوع: Neighborhoods -- Iran -- Social aspects -- Case studies

موضوع: محله‌ها -- ایران -- جنبه‌های زیست محیطی -- نمونه پژوهی

موضوع: Neighborhoods -- Iran -- Environmental aspects -- Case studies

موضوع: کیفیت زندگی -- ایران -- جنبه‌های زیست محیطی -- نمونه پژوهی

موضوع: Quality of life -- Iran -- Environmental aspects -- Case studies

موضوع: شهرها و شهرستان‌ها -- ایران -- تهران -- نمونه پژوهی

موضوع: Cities and towns -- Iran -- Tehran -- Case studies

رده بندی کنگره: HT۱۶۹

رده بندی دیویی: ۳۰۷/۱۲۱۶۰۹۵۵

شماره کتابشناسی ملی: ۷۵۲۷۸۶۷

انتشارات موجک

واتساپ: ۰۹۳۶۳۰۳۱۲۵۸ کانال: telegram.me/mojak1

تلفن مرکز پخش: ۰۲۶۳۲۷۰۵۳۱۸ - ۰۲۶۳۲۷۲۱۸۱۹ - ۰۲۱۶۶۱۲۷۵۹۳ - ۰۲۱۶۶۴۲۹۷۳۳

ایمیل: mojakpublication@yahoo.com

سایت: www.mojak.ir

عنوان: کیفیت زندگی در محله‌های شهری ایران

تالیف: پژمان معینی

مشخصات ظاهری: ۱۵۴ صفحه، قطع وزیری

چاپ اول: بهار ۱۴۰۰، تیراژ: ۵۰۰ جلد

قیمت: ۵۷۰۰۰۰ ریال، شابک: ۶-۲۶۲-۹۹۴-۶۰۰-۹۷۸

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر برای انتشارات موجک محفوظ است. هیچ شخص حقیقی و حقوقی حق چاپ

و تکثیر این اثر را به هر شکل و صورت اعم از فتوکپی، چاپ کتاب و ... را ندارد. متخلفین به موجب بند ۵ ماده

قانون حمایت از ناشرین تحت پیگرد قانونی قرار می گیرند.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۱	پیش گفتار.....
۳	فصل اول: کلیات
۳	۱-۱ تشریح موضوع کتاب.....
۵	۲-۱ اهمیت کیفیت محیط شهری.....
۶	۳-۱ اهداف.....
۷	فصل دوم: تحقیقات کیفیت محیط شهری
۱۷	فصل سوم: کیفیت محیط شهری
۱۷	۱-۳ محیط.....
۲۰	۲-۳ محیط شهری.....
۲۱	۳-۳ کیفیت.....
۲۴	۴-۳ کیفیت محیط شهری.....
۲۴	۱-۴-۳ آغاز و منشأ توجه به کیفیت شهری.....
۲۷	۲-۴-۳ ابعاد کالبدی محیط.....
۲۹	۳-۴-۳ دلایل و ضرورت توجه به کیفیت محیط در برنامه ریزی شهری.....
۳۱	۵-۳ کیفیت زندگی.....

فصل چهارم: مدل‌های کیفیت محیط شهری ۳۳

۳۳ ۱-۴ مدل لنگ: نیازهای انسانی

۳۳ ۲-۴ مدل اپلپارد: حالت‌های ادراک انسانی

۳۴ ۳-۴ مدل کانتر: مؤلفه‌های مکان

۳۵ ۱-۳-۴ مدل حس مکان: رلف-پانتر

۳۵ ۲-۳-۴ مدل مکان: کانتر-مونتمگری

فصل پنجم: دیدگاه‌های مربوط به کیفیت محیط شهری ۳۷

۳۷ ۱-۵ دیدگاه سیاست‌گذاران

۳۸ ۲-۵ سیاست منطقه بندی کاربری اراضی

۴۰ ۳-۵ دیدگاه تحقیقات تجربی

۴۲ ۴-۵ دیدگاه روان‌شناختی-ادراکی

۴۴ ۵-۵ ویژگی‌های عوامل محیطی

۴۴ ۶-۵ ویژگی‌های فردی و شخصیتی

۴۷ ۷-۵ عوامل مؤثر در شکل‌گیری نقشه شناختی

۴۹ ۸-۵ رویکرد سنجش میزان رضایتمندی سکونتی

۵۰ ۹-۵ دیدگاه عاطفی

۵۰ ۱۰-۵ دیدگاه شناختی

۵۱ ۱۱-۵ دیدگاه رفتاری

۵۱ ۱۲-۵ کیفیت محیط شهری و شاخص‌های سنجش آن

فصل ششم: شاخص‌های کیفیت محیط شهری ۶۱

۶۱ ۱-۶ مؤلفه‌های کیفیت محیط

۶۴ ۲-۶ شاخص‌های کیفیت محیط

فصل هفتم: محله‌های شهری ایران ۶۹

- ۱-۷ محله‌های شهری ۶۹
- ۲-۷ محله چیست؟ ۷۰
- ۳-۷ وضعیت شناسی محله‌ها ۷۱
- ۴-۷ شهروندان چگونه می‌توانند به محله‌های خود معنا بدهند ۷۲
- ۵-۷ فرهنگ محله‌ای شهرهای ایران ۷۲
- ۶-۷ مفهوم مدرن محله ۷۳
- ۷-۷ مشخصه‌های محله ۷۴
- ۸-۷ نتیجه‌گیری ۷۴

فصل هشتم: کیفیت محیط شهری تهران ۷۹

- ۱-۸ ابزارهای جمع‌آوری اطلاعات ۷۹
- ۲-۸ جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری ۷۹
- ۳-۸ روایی و پایایی پرسشنامه ۸۰
- ۴-۸ معرفی برخی ویژگی‌های محیطی شهر تهران ۸۰
- ۵-۸ موقعیت جغرافیایی شهر تهران ۸۱
- ۶-۸ توپوگرافی ۸۲
- ۷-۸ ژئومورفولوژی ۸۵
- ۸-۸ گسل ۸۷
- ۱-۸-۸ گسل مشا ۸۷
- ۲-۸-۸ گسل شمال تهران ۸۸
- ۳-۸-۸ گسل‌های جنوب و شمال ری ۸۸
- ۹-۸ ویژگی‌های اقلیمی ۸۹
- ۱-۹-۸ ریزش‌های جوی (بارندگی) ۸۹
- ۱۰-۸ برخی ویژگی‌های جغرافیایی انسانی ۹۰

- ۹۰..... گسترش تهران ۱-۱۰-۸
- ۹۱..... بررسی ویژگی‌های اجتماعی و روند رشد جمعیت شهر تهران ۱۱-۸
- ۹۳..... ویژگی‌های بخش‌های اقتصادی شهر تهران ۱۲-۸
- ۹۴..... ویژگی‌های بافت تهران ۱۳-۸
- ۹۵..... کاربری اراضی ۱۴-۸
- ۹۷..... معرفی برخی ویژگی‌های منطقه ۱۶ شهر تهران ۱۵-۸
- ۹۸..... مروری بر تاریخچه و روند شکل‌گیری منطقه ۱۶ ۱۶-۸
- ۱۰۱..... معرفی ناحیه ۶ منطقه ۱۶ ۱۷-۸
- ۱۰۱..... معرفی برخی ویژگی‌های محله باغ آذری ۱۸-۸
- ۱۰۲..... مروری بر تاریخچه شکل‌گیری محله باغ آذری ۱۹-۸
- ۱۰۳..... بررسی و تحلیل ویژگی‌های جمعیتی و اجتماعی ۲۰-۸
- ۱۰۳..... ویژگی‌های جمعیتی ۱-۲۰-۸
- ۱۰۴..... ترکیب جنسی جمعیت ۲-۲۰-۸
- ۱۰۵..... ترکیب سنی ۳-۲۰-۸
- ۱۰۷..... وضعیت سواد ۴-۲۰-۸
- ۱۰۸..... وضعیت مهاجرت ۵-۲۰-۸
- ۱۰۹..... وضعیت محل کار یا تحصیل جمعیت ۶-۲۰-۸
- ۱۰۹..... وضعیت فعالیت ساکنین محله ۷-۲۰-۸
- ۱۱۱..... وضعیت اقامت ۸-۲۰-۸
- ۱۱۱..... نوع خانوار ۹-۲۰-۸
- ۱۱۲..... معرفی برخی ویژگی‌های کالبدی محله ۲۱-۸
- ۱۱۲..... مساحت زیر بنای واحدهای مسکونی ۱-۲۱-۸
- ۱۱۴..... بررسی کاربری‌های خدماتی محله ۲۲-۸
- ۱۱۴..... فضاهای تفریحی (فضای سبز) ۱-۲۲-۸
- ۱۱۴..... فضاهای تغذیه ای ۲-۲۲-۸

- ۱۱۴ ۳-۲۲-۸ فضاهای ورزشی
- ۱۱۵ ۴-۲۲-۸ خانه فرهنگ قلم
- ۱۱۵ ۲۳-۸ ویژگی‌های فرهنگی-اجتماعی
- ۱۱۵ ۱-۲۳-۸ تاریخچه محله براساس حافظه شفاهی ساکنان
- ۱۱۷ ۲۴-۸ شناسایی نمادهای هویت بخش بافت
- ۱۲۲ ۲۵-۸ شناخت ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های اقتصادی
- ۱۲۳ ۲۶-۸ بررسی قیمت اراضی، املاک و سرقفلی

فصل نهم: یافته‌ها ۱۲۷

- ۱۲۷ ۱-۹ یافته‌های توصیفی
- ۱۳۱ ۲-۹ بررسی وضعیت کیفیت محیط شهری در محله باغ آذری منطقه ۱۶ تهران
- ۱۳۳ ۳-۹ مدل تحلیلی VIKOR
- ۱۳۹ ۴-۹ بررسی میزان تاثیرگذاری هر یک از شاخص‌های کیفیت محیط شهری محله باغ آذری منطقه ۱۶ تهران

فصل دهم: جمع‌بندی ۱۴۱

- ۱۴۱ ۱-۱۰ نتیجه‌گیری
- ۱۴۴ ۲-۱۰ پیشنهادها

منابع ۱۴۹

- ۱۴۹ منابع فارسی
- ۱۵۳ منابع انگلیسی

پیش‌گفتار

در پی شکوفایی اقتصادی عصر طلایی و پاسخگویی صرف به نیازهای کمی که به نامطلوب شدن محیط‌های شهری برای زندگی انجامید، بسیاری از اندیشمندان علوم اجتماعی، معماران دوران‌دیش و برنامه‌ریزان ریزین در پی مطلوب‌سازی محیط شهری، بر لزوم توجه به کیفیت‌های موردنیاز شهر تأکید نمودند. آن‌ها دریافته بودند که تنها آسایش و رفاه مالی شهروند، شرط لازم اما ناکافی است، بلکه شهروند نیز در کنار نیازهای مادی خود نیازهای بس مهم به نام نیازهای روانی دارد. هرچند شاخص‌ها که اعدادی کمی‌اند، رسد اقتصادی را نشان می‌داد، اما آنچه از نظر روحی و روانی نصیب شهروند می‌شد، احساس نبود امنیت، بی‌هویتی، یکنواختی از یک‌سو و اغتشاش از سوی دیگر بوده است. دوران‌دیشان رفته‌رفته هشدار می‌دادند که هر کمیتی دارای کیفیت بوده و هر کیفیتی بدون کمیت غیرقابل‌تصور است. اگر کمیت «چندی» یک پدیده است، کیفیت «چگونگی» پدیده و چگونگی کمیت به‌دست‌آمده است. برای همین نیز می‌توان کمیت و کیفیت را دو عمل از هم جدا دانست. در این دوره ابتدا بیشتر نظریه‌پردازان به انتقاد و هشدار نسبت به نبود دسته‌ای از کیفیت‌های مورد نیاز محیط شهری پرداختند. بدین ترتیب کیفیت‌هایی چون «سرزندگی»، «خوانایی»، «امنیت» و ... در محیط‌های شهری مطرح شد و حضور مردم به‌عنوان عامل اصلی شکل‌دهنده به آن مورد توجه قرار گرفت. در این میان برخی نظریه‌پردازان نیز در پیوند با موضوع بهبود وضع موجود، به طرح دسته‌ای از مفاهیم کیفی و ضرورت توجه به آن پرداختند (پاکزاد، ۱۳۸۸: ۱۲). برخی از مفاهیم به‌صورت عینی و برخی دیگر به‌صورت ذهنی قابل‌درک است. از جمله کسانی که در مورد مؤلفه (ابعاد) مؤثر در کیفیت محیط اظهار نظر نمودند شهرسازان و برنامه‌ریزان شهری، اندیشمندان علوم اجتماعی اقتصاددانان بودند.

در دهه‌های اخیر موضوع کیفیت محیط شهری به یک بحث تخصصی و عمومی در جامعه تبدیل شده است و توجه مردم از اهداف مادی، به ماهیت زندگی در مجموعه‌های ناکارآمد شهری معطوف

شده است. آنچه در این میان واضح است این است که تمام مشکلات شهری یک مولفه کیفیت محیطی دارند، به عبارت دیگر بسیاری از مشکلات محیطی به سرعت به مشکلات شهری تبدیل خواهند شد. به همین دلیل در سال‌های اخیر توجه به ابعاد محیطی و کیفیت زندگی و اجتماعات سالم، باعث توجه بیشتر به ابعاد کیفیتی در محیط‌های شهری و سکونتی شده است.

هدف اصلی از تالیف کتاب حاضر سنجش کیفیت محیط شهری در محله باغ آذری منطقه ۱۶ تهران بود تا ضمن شناسایی شاخص‌های موثر بر کیفیت محیط شهری در منطقه مزبور، مؤلفه‌های تاثیرگذار و چگونگی ارتباط این شاخص‌ها را در محیط شهری منطقه مورد مطالعه بررسی نماید. شیوه سازماندهی کتاب حاضر به صورت زیر می‌باشد.

فصل اول: کلیات

فصل دوم: تحقیقات کیفیت محیط شهری

فصل سوم: کیفیت محیط شهری

فصل چهارم: مدل‌های کیفیت محیط شهری

فصل پنجم: دیدگاه‌های مربوط به کیفیت محیط شهری

فصل ششم: شاخص‌های کیفیت محیط شهری

فصل هفتم: محله‌های شهری ایران

فصل هشتم: کیفیت محیط شهری تهران

فصل نهم: یافته‌ها

فصل دهم: جمع‌بندی

در پایان، بر خود لازم می‌دانیم از همه عزیزانی که در مراحل گوناگون آماده‌سازی این کتاب من را یاری نموده‌اند، صمیمانه تقدیر و تشکر نمایم.

پژمان معینی

زمستان ۱۳۹۹

Quality of Life in Urban Areas of Iran

Pejman Moeini

در پی شکوفایی اقتصادی عصر طلایی و پاسخگویی صرف به نیازهای کمی که به نامطلوب شدن محیط‌های شهری برای زندگی انجامید، بسیاری از اندیشمندان علوم اجتماعی، معماران دوراندیش و برنامه ریزان ریزین در پی مطلوب سازی محیط شهری، بر لزوم توجه به کیفیت‌های موردنیاز شهر تأکید نمودند. آن‌ها دریافته بودند که تنها آسایش و رفاه مالی شهروند، شرط لازم اما ناکافی است، بلکه شهروند نیز در کنار نیازهای مادی خود نیازهای بس مهم به نام نیازهای روانی دارد. هرچند شاخص‌ها که اعدادی کمی‌اند، رسد اقتصادی را نشان می‌داد، اما آنچه از نظر روحی و روانی نصیب شهروند می‌شد، احساس نبود امنیت، بی‌هویتی، یکنواختی از یک سو و اغتشاش از سوی دیگر بوده است. دوراندیشان رفته‌رفته هشدار می‌دادند که هر کمیتی دارای کیفیت بوده و هر کیفیتی بدون کمیت غیرقابل تصور است. اگر کمیت «چندی» یک پدیده است، کیفیت «چگونگی» پدیده و چگونگی کمیت به‌دست‌آمده است. برای همین نیز می‌توان کمیت و کیفیت را دو عمل از هم جدا دانست. در این دوره ابتدا بیشتر نظریه‌پردازان به انتقاد و هشدار نسبت به نبود دسته‌ای از کیفیت‌های موردنیاز محیط شهری پرداختند. بدین ترتیب کیفیت‌هایی چون «سرزندگی»، «خوانایی»، «امنیت» و ... در محیط‌های شهری مطرح شد و حضور مردم به‌عنوان عامل اصلی شکل دهنده به آن موردتوجه قرار گرفت. در این میان برخی نظریه‌پردازان نیز در پیوند با موضوع بهبود وضع موجود، به طرح دسته‌ای از مفاهیم کیفی و ضرورت توجه به آن پرداختند. برخی از مفاهیم به‌صورت عینی و برخی دیگر به‌صورت ذهنی قابل‌درک است. از جمله کسانی که در مورد مؤلفه (ابعاد) مؤثر در کیفیت محیط اظهارنظر نمودند شهر سازان و برنامه ریزان شهری، اندیشمندان علوم اجتماعی اقتصاددانان بودند.

